

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA 1 (P1)

PUDUNGWANA 2008

MATSHWAO: 120

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 16.

DITAELO HO MOHLAHLABUWA

1. Pampiri ena e arotswe dikarolo tse nne, e leng:
KAROLO YA A: Tekokutlwisiso = 30
KAROLO YA B: Kgutsufatso = 10
KAROLO YA C: Thutapuo le tshebediso ya puo = 60
KAROLO YA D: Dingolwa = 20
2. Araba dipotso TSOHLE.
3. Qala karolo e nngwe le e nngwe leqepheng le LETJHA, mme o sehe mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.
4. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
5. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.
6. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Potsong ena o nehilwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.

TEMA YA 1

1.1 Bala tema ena e latelang mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang:

Mehlodi ya metsi a rona

Metsi ke o mong wa mehlodi ya bohlokwa ya tlhaho Afrika Borwa. Mohlodi wa tlhaho ke ntho e hlahiswang ke tlhaho mme e ke ke ya hlabollwa ke motho. Dihlahiswa tse ding tsa tlhaho ke patsi eo re e fumanang difateng, mashala, ditaemane le kgauta eo re e tjhekanang lefatsheng. Batho ba ke ke ba etsa dintho tse kang patsi, metsi, mashala, ditaemane ekasitana le kgauta. Tsena ke dimpho tseo re di fuweng ke tlhaho.

Re fumana metsi ho tswa puleng e tlatlang dinoka tsa rona kapa re ka tapa metsi ho tswa lefatsheng ka ho tjheka mekoti ya metsi. Ke batho ba mmalwa ba hlokomelang hore Afrika Borwa ke naha e ommeng mme metsi ke leqeme. Ho na le bahlalefi ba dumelang hore dilemong tse leshome ho isa ho tse mashome a mabedi ho tloha jwale, metsi e tla ba leqeme bakeng sa batho ba naha ena. Ka hona, re lokela ho hlokomela metsi mehloding ya yona le ho a sebedisa ka tekanyo.

Dithaba tsa Drakensberg tse haufi le naha ya boahisane le rona ya Lesotho, di fumana dipula tse matla nakong ya pula. Nakong ya kgale, metsi ana a mangata a ne a phallela ho ya lewatlang mme a sa sebediswe ke motho. Naha ya rona e ile ya dumellana le naha ya Lesotho ho aha letamo le leholo nokeng e phahameng ya Madibamatsho dithabeng haufi le tulo e bitswang Katse. Letamo la Katse ke karolo ya *Lesotho Highlands Water Scheme*, mme kajeno metsi a Afrika Borwa a tswa naheng ya Lesotho.

Dilemong tse ngata, batho ba dulang metseng ya mahaeng ba ne ba na le bothata ba metsi. Batho ba tsamaya dibaka tse telele mme ba ema mela e melelele dihoreng tse ngata e le hore ba tlatse dikupu tsa bona tsa metsi. Ba lokela ho jara dikupu tse boima tsa metsi ho ya matlong a bona bakeng sa ho pheha, ho hlatswa le ho ithatswa. Ha mmuso o motjha o nka puso ho tloha ka selemo sa 1994, o ile wa qala ka lenaneo la Kahobotjha le Ntshetsopele (RDP). Ditlhaku tsena RDP, di emetse *Reconstruction and Development Programme* ka Senyesemane mme di fetolelwa e le Lenaneo la Kahobotjha le Ntshetsopele Sesothong. Sepheo sa mmuso ka lenaneo lena ke ho fana ka dipompo tsa metsi bakeng sa ntlo e nngwe le e nngwe naheng ya rona. Ka selemo sa 1999 mmuso o fane ka dipompo tsa metsi ho matlo a ka hodimo ho miliyone metseng ya mahaeng.

Letona la Ditaba tsa Metsi le Meru le hlokometse hore haeba ho nama ha difate tseo tse hlaha ho sa fele, ho tlo bolaya dinoka tsa rona. Letona ke ha le qala lenaneo la RDP. Porojeke ena e fana ka makgolokgolo a mesebetsi ho batho ba hlokgang mesebetsi ba lefellowang ho fedisa dimela tsena tse hlaha tse fumanwang mabopong a dinoka. Batho bana ba ka fumana tjehele ho phedisa malapa a bona; hape ba ba le seabo sa ho hlokomela mehlodi ya metsi a rona.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Motheo*: 1999 AS Motsei]

DIPOTSO:

- 1.1.1 Mmuso o motjha wa demokrasi o bile pusong ho tloha ka selemo sefe? (1)
- 1.1.2 Fana ka dihlahiswa tse THARO tsa tlhaho. (3)
- 1.1.3 Metseng ya ditoropo baahi ba lefella metsi kgwedi le kgwedi. Na o bona e le tshwanelo ho etsa jwalo? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 1.1.4 Phapang ke efe pakeng tsa baahi ba mahaeng le ba ditoropong bakeng sa phumantsho ya metsi? (2)
- 1.1.5 Na see se bolelwang polelong e latelang ke nnete kapa mafosisa?
Dimela tse hlaha tse tswang mose ho mawatle di sebedisa metsi a mangata naheng ya rona. (1)
- 1.2 Dipotsong tse latelang o filwe dikarabo. Tlatseletsa polelo ka nngwe ka karabo e nepahetseng ka ho fetisisa. Ngola nomoro le alfabete feela.
- 1.2.1 Dithaba tsa ... di fumanwa haufi le naha ya Lesotho. (1)
- A Himalaya.
B Mount Everest.
C Kilimanjaro.
D Drakensberg.
- 1.2.2 Re aha matamo ka hara dinoka hobane re batla ho ... (1)
- A sesa ka hara matamo.
B sebedisa metsi pele a fihla lewatlang.
C tshwara ditlhapi ka matamong.
D boloka metsi.

- 1.2.3 Letamo la Katse le fumanwa ...
- A Gauteng.
 - B Vereeniging.
 - C Freistata.
 - D Lesotho. (1)
- 1.2.4 Lenaneo la RDP le ...
- A file makgolokgolo a batho mesebetsi.
 - B tlisitse ditaemane, kgauta, patsi le metsi.
 - C entse hore batho ba eme mela e melelele ho batla metsi.
 - D hlokometse difate le metsi hore di be teng. (1)
- 1.2.5 Haeba re batla ho sireletsa dinoka tsa rona, re lokela ho ...
- A sebedisa metsi a tjhakilweng mekoting feela.
 - B aha matamo a mangata.
 - C bolaya dimela tse hlaha tse namelang ka hara tsona.
 - D ba le diporojeke tsa RDP. (1)
- 1.3 Fana ka lentswe le le LENG bakeng sa sehlotshwana sa mantswe a ntshofaditsweng dipolelong tse latelang. Kgetha lenaneng lena la mantswe. Ngola nomoro le karabo feela.
- bafutsana; dihlahiswa tsa tlhaho; lewatle; batho; dimiliyone; matamo
- 1.3.1 **Banna, basadi le bana** ba lokela ho boloka metsi. (1)
- 1.3.2 Afrika Borwa e thuswa haholo ka metsi ke **batho ba ahileng naheng** ya boahisane ya Lesotho. (1)
- 1.3.3 Re lokela ho baballa **metsi, ditaemane, patsi, kgauta le mashala**. (1)
- 1.3.4 Porojeke ena e fana ka mesebetsi ho **batho ba hlokang**. (1)
- 1.3.5 Mmuso o lokela ho aha **dibaka tseo ho bokellwang metsi ho tsona** e le ho ka thusa setjhaba nakong tsa komello. (1)

TEMA YA 2

1.4 Boha tema ena e latelang ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang:

Chakalaka ke tatso e ntjha ya Afrika Borwa mme Lucky Star Pilchards e nang le Chakalaka ke motswako wa tatso e tletseng dinoko le diprotheine.

Ke dijo tse felletseng tse ka kotikoting. Di futhumatse o di tshole le setampo, papa, pasta kapa reisi.

O ka bula kotikoti wa tshela dijo hodima di-rolls bakeng sa dijo tse hlabosang ka motsotswana feela.

Lucky Star Pilchards e nang le Chakalaka - naledi e ntjha ka khabotheng ya hao.

[E qotsitse makasineng ya BONA ya 2001: 104]

DIPOTSO:

- 1.4.1 Ke sejo sefe se bapatswang temeng e ka hodimo? (1)
- 1.4.2 Sejo see se ka jelellwa le dijo dife? Bolela tse PEDI feela. (2)
- 1.4.3 Lebitso la thekiso leo sehlahiswa see se bapatswang le tsebahalang ka lona ke lefe? (1)
- 1.4.4 Sejo see sa 'Lucky Star Pilchards' se tshetswe ka hara eng? (1)
- 1.4.5 Ke eng tse PEDI tseo o di fumanang tatsong e hlahiswang ke motswako wa Chakalaka? (2)
- 1.4.6 Chakalaka ke tatso e ntjha e fumanehang naheng efe? (1)
- 1.4.7 Ho ya ka kutlwisiso ya hao, ke eng se ka etsang hore moreki a etse dijo tse hlabosang ka motsotswana feela? (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka mantswe a hao a ka bang 50 ho isa ho a 60 ka dintlha tse SUPILENG tse fupereng mehopolo ya sehlooho e hlalosang botho le bophelo ba Kgopotso. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetelong ya kgutsufatso ya hao.

Enwa e ne e le Kgopotso Mmadikgetla, ngwanana ya dilemo di le leshome le metso e tsheletseng. Ngwanana ya tsebang ho itlhokomela, ya tsebang ho itlhatswa. O ne a se botle ba ho tsotwa feela, seemo sa hae se ne se boheha. Ha a tsamaya, a bua, a bina, o ne o tla tiisa hore o di tswela sekolong. Ha se feela, mmae o ne a mo rutila, ngwanana a ritetswe e le ka nnete.

O ne o ka babatsa Kgopotso ha a tjeka tantsheng, a tantsha ka bolokolohi moradi wa Mmadikgetla. O ne a atisa ho tantsha le mora Phokang e mosesane seka letletleruane. Kgopotso o ne a rateha e le ka nnete, motho o ne a bona hore bana babo ba bashanyana ba ne ba sa tshwane le yena. Ke nnete batho ha re tshwane re se meno. Le ha ho le jwalo, o ne a ba rata.

Sekolong, dipapading le hohle moo a yang o ne a kgathatswa ke methaka, e ipatla. O ne a sa ba hane bohlaswa, empa o ne a bososela feela a arabela ka lentse le bonolo a re: 'Ke a kgolwa ha o tsebe hore ke utlwana le Thwabala, mora mosuwe Kgaile.'

Ka nnete o ne a tshwere bothata ngwana batho. Taba e utlwisang bohloko ke ho re o ne a sa kgarumele bahlankana bana, empa o ne a bua hantle a ikokobeditse. Ba bang ba ne ba sa kgolwe le ho re o ba hane, ba boele ba kgutle ho tla ikutlwisa bohloko.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Setsokotsane sa etsa Moferefere*, 1992, Mohapi TWD]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3****TEMA YA 1**

Bala tema e latelang ka kutlwisiso le ka hloko o nto araba dipotso tsa thutapuo tsohle tse thehilweng hodima yona.

Ho thwe motsaneng o mong ho ne ho na le mosadimoholo a dula le ditloholo tsa hae tse pedi. Mosadimoholo e ne e le motho ya mafolofolo ka tsela e makatsang. Ha e le ditloholo tsona di ne di le botswa haholo.

Ka mehla ba ne ba lokela ho tsoha e sa le ka meso hoba sekolo se le hole le lapeng la bo bona. Mosadimoholo a nahana hore a ba rekele tshupanako ya tleloko e tla ba tsosa hantle ka nako. Mookgo le Ntaoleng ha ba ka ba thabela taba ena. Ba ne ba korotla ka mehla ha tshupanako e lla hore ba tsohe ba itokisetse ho ya sekolong. O ne o tla fumana ba topotse melomo ba bile ba halefela mosadimoholo wa batho.

Ba qetella ba bile ba hloile tshupanako e se nang molato. Qetellong ba dula fatshe ho nahana hore na ba ka etsang ka yona hoba e ba sitisa ho robala ha monate. Yaba Ntaoleng o loha leano la ho re ba nke tshupanako ena ba e lahlele nokeng ka metsing ha ba eya sekolong. Ka mkgwa ona ba tla robala ha monate ho se na tshupanako e ntseng e ba kgathatsa. Bona ba ne ba nahana hore ba bohlale, athe ha ho jwalo.

Pelo ya mosadimoholo ya utlwa bohloko haholo hobane o ne a rata tshupanako ena. Mosadimoholo o ne a ipotsa dipotso di hana ho fela. Na bana baa ba tseba seo ba se etsang? Ba fela ba entse ntho e mpe e le ruri. Ka nnete ba tla otlwa.

[E qotsitse le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Kgoro ya Puo*, 1996: Hlabela M le Kganakga-Botha M]

DIPOTSO:

3.1 Fana ka lentswe le latolanang (lelatodi/antonime) le ngotsweng ka botsho mme o le sebedise polelong ya hao.

Mosadimoholo o ne a se a le siyo, a se a iketse boyabatho ha tsena di ne di etsahala. (2)

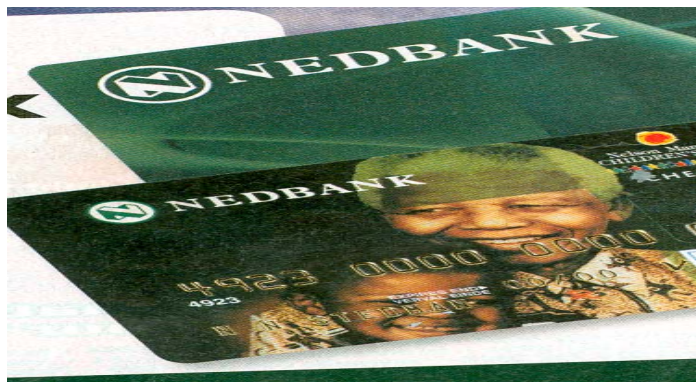
3.2 Lentswe '*sekolong*' le sebedisitswe e le lehlalosi la sebaka polelong ena; '... ba tsohe ba itokisetsa ho ya **sekolong**'. Ngola lentswe le ka masakaneng sebopehong sa **lehlalosi la sebaka** ho phethahatsa moelelo wa polelo ka nngwe ho tsena tse latelang. Ngola karabo feela.

3.2.1 Barwetsana ba ile ba fela ba ntsha tshupanako (ntlo) eo ya bo bona mme ba e lahlela mangopeng kwana. (1)

3.2.2 Taba ena ha e fihla (mosadimoholo) e ile ya mo utluisa bohloko haholo. (1)

- 3.3 Polelo ena, '*Mookgo le Ntaoleng ha ba ka ba thabela taba ena*' e temekisong ya kganyetso/tatolo. Fetolela dipolelo tse latelang tatolong/kganyetsong.
- 3.3.1 Ho jwalo. (2)
- 3.3.2 Mosadimoholo o ne a kgenne. (2)
- 3.4 O filwe dipolelo tse pedi potsong ka nngwe ho tse latelang. Kopanya dipolelo tsena tse pedi potsong ka nngwe ho bopa polelo e le nngwe feela. Ipopela dipolelokopane ka ho sebedisa makopanyi ao o a filweng potsong ka nngwe.
- 3.4.1 Mosadimoholo o ile a ba rekela tshupanako. Ba ne ba fihla morao ho nako sekolong (hoba). (2)
- 3.4.2 Banana bana ba ne ba sa tsohe. Tshupanako eo e ne e ka lla. (le ha) (2)
- 3.5 Lentswe '*motsana*' ke nyenyefatso mme le supa bonyenyane ba motse. Ngola nyenyefatso ya lentswe lena le ngotsweng ka botsho mme o le sebedise polelong ya hao.
- Nako** eo banana bana ba e sentseng e bohlokwa. (2)
- 3.6 Polelong ena, '*Bona ba ne ba nahana hore ba bohlale*', lentswe '**bona**' ke leemedi hoba le emetse lebitso 'banana'. Fana ka leemedi le hlokehang polelong ka nngwe ho tsena tse latelang. Ngola karabo feela.
- 3.6.1 Pelo ya mosadimoholo ... e ne e le bohloko. (1)
- 3.6.2 Ha e le ditloholo tsena ... di ne di sa natse ketso eo. (1)
- 3.7 Polelo ena '*Na banana baa ba tseba seo ba se etsang?*' ke potso. Sebedisa mabotsi ao o a filweng ka masakaneng mme e be o fetolela dipolelo tse latelang hore e be dipotso.
- 3.7.1 Banana ba qetelletse ba hloile tshupanako. (na) (2)
- 3.7.2 Banana ba qetelletse ba bile ba hloile tshupanako. (hobaneng) (2)
- 3.8 Polelong ena '*Ba fela ba entse ntho e mpe e le ruri*', lentswe 'e mpe' ke lekgethi. Bontsha moelelo wa dipolelo tse latelang ka ho ngola lentswe (lekgethi) le ka masakaneng sebopehong se nepahetseng.
- 3.8.1 Tshupanako e ne e lla nako (-lelele) pele banana ba tsoha. (2)
- 3.8.2 Leano (-holo) la bona e ne e le ho lahla tshupanako eo. (2)

- 3.9 Polelo ena, '*Ka nnete ba tla otlwa*' e ho boetsuwa. Ngola dipolelo tse latelang hape empa o qale polelo e nngwe le e nngwe ka lentswe le ngotsweng ka botsho.
- 3.9.1 Banana ba ne ba hloile **tshupanako**. (2)
- 3.9.2 Tshupanako e hlopha **banana**. (2)
- 3.10 Polelo ena, '*Ka nnete ba tla otlwa*' e supa nako e tlang kapa lekgathe letlang ho boetsuwa. Ngola polelo ena e latelang e le ho lekgathe letlang.
- Banana ba halefela mosadimoholo wa batho. (2)
- 3.11 Hlahlobisisa tema ena o onto araba dipotso tse tla botswa tlasa yona.

Ho bula Transactor akhaonto ya ha Nedbank ho o bolokela disente

Erekaha sente ka nngwe ke ya bohlokwa, o ke ke wa thabela ho lefella ditjeho tsa banka.

Bula akhaonto ya Nedbank Transactor mme o natefelwe ke ditefello tse tlasetlase tsa banka SA - o thuse le ba bang ho etsa jwalo.

[E qotsitse ho tswa makasineng wa BONA, Mphalane 2006]

- 3.11.1 Ke ka lebaka la eng ha mongodi wa papatso ee a sebedisitse puo e reng, '*... o ke ke wa thabela ho lefella ...*' mme bohlokwa ba tshebediso ya puo ka tsela ee ke bofe? (3)
- 3.11.2 Ho ya ka tema ee, ke eng se ka o bolokelang tjehelete? (2)
- 3.11.3 Ho ya ka kutlwisiso ya hao, lentswe 'tlasetlase' le sebedisitse ho hlalosa eng? (2)
- 3.11.4 Akhaonto ee e ka bulwa bankeng efe? (1)
- 3.11.5 Akronimi ee, SA e emela eng ho ya ka tshebediso ya yona papatsong e ka hodimo? (2)

[40]

POTSO YA 4**TEMA YA 2**

Bala tema ena e be o e ngola hape empa o se o lokisitse diphoso tsohle tse hlahellang ho yona, ho kenyeleditswe le matshwao a puo.

- 4.1 mookgo ha a mbuise hobane o re o tsibile hore ke nna ya boleletseng nkgono tsa tshupa nako e lahlehileng ke eng se mo belaetsang hore ke nna ya entseng ketso e jwalo taba ena e lokela ho lukiswa e sa le jwale. (10)

- 4.2 Bala tema ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse itshetlehileng kutlwisisong ya hao ya yona. Hona ke karolwana feela ya tema e qotsitsweng:

Monghadi

Ho sa finyelle ha Thabo sekolong (Kereite ya 12)

Ke o tsebisa mona hore ngwana, Thabo Lenong a ke ke a finyella sekolong hosane (ka Labohlano) ka lebaka leo nke keng ka le qoba.

Thabo o lokela ho tsamaya le nna ka letsatsi le boletsweng ho ya kwana Thekong. Ha ke kgone ho ikgannela hoba ke robehile leoto. Ke tlameha ho ya bona ngaka ya ka sebakeng seo, mme ke letsatsi leo ke le filweng.

Ke mohau ho mo sitisa mosebetsing wa hae. Nka thaba haholo ha a ka romellwa mosebetsi wa letsatsi leo, e le hore a tle a o etse le yena. Neheletsa Afrika mosebetsi oo.

DIPOTSO:

- 4.2.1 Mofuta oo wa tema o bitswa eng? (1)
- 4.2.2 Ho ya ka tsebo ya hao, mofuta oo wa tema o ngolwa ha ho le jwang? (2)
- 4.2.3 Bolela sehlooho sa ditaba seo tema ena e itshetlehileng ho sona. (1)
- 4.2.4 Ho ya ka kutlwisiso ya hao, ditaba tsena tsa tema ee di reretswe mang? (2)
- 4.2.5 Mongodi wa tema ee o amana jwang le 'Thabo' ho ya ka kutlwisiso ya hao? (2)
- 4.2.6 Ho ya ka wena, lebaka la mongodi le ke keng la qojwa ke lefe? (2)

[20]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 60**

KAROLO YA D: DINGOLWA (DIPALEKGUTSHWE/DITSHOMO)

Dipotso di theilwe hodima dibuka tse pedi karolong ena. Kgetha buka e le NNGWE mme o arabe POTSO E LE NNGWE bukeng eo o e kgethileng.

ELA HLOKO:

Ha o kgetha potso e itseng, araba dipotswana tsa yona ka BOBEDI.

Mohlala: Haeba o kgetha ho araba POTSO ya 5, o lokela ho araba dipotswana tse hlahang ho POTSO ya 5.1 le ho POTSO ya 5.2 ka bobedi.

POTSO YA 5

5.1 Bala qotso ena mme o arabe dipotso tse e latelang.

Motho o a kula. Ha a batle ho robala fatshe, ha a batle ho sala hae ha batho ba ile mosebetsing motsheare. Basotho ba re ha motho a se a robetse fatshe o ye a ikutlwe a kula haholo le ho feta pele. Nnete e teng hona moo jwalo ka nthong tse ngata tsa Basotho. Motho ya robetseng fatshe ha ngata o sala a le mong. O bolawa ke bodutu. Bonnotshing ba hae o na le nako ya ho mamella le ho utlwa mahlaba a ka beng a sa fihle le pelong ya hae ha a ne a ena le batho ba bang. O ikutlwa a lahlehile, a furaletswe. O ehlwa hore ha a dumellwa ho ya mosebetsing le ba bang, ho tsamaya moo ba tsamayang, hobane o a kula. Ho a utlwahala hore ho kula hona ke ntho e matla he. E ka ba ho hokae? Itjhu! Ke lehlabanyana mane ... oh, le leng ka mona; molala o kgathetse, o bohloko. Hmm, efela a kula.

Empa ha batho ba fihla! Ao, ha batho ba fihla bodutu bo a nyamela; ho a qoqwa, ho a tshehuwa. O a tsheha mokudi o bile o hlahisa le mohlare (le nang le sekoti). Mahlaba a nyametse. Na ekaba o ne a jewa ke mahlaba a nnete kapa ke bodutu? Bodutu bo fela bo bolaya e le ka nnete.

[E qotsitse le ho lokiswa ho tswa bukeng ya, *Pelong* ya ka, SM Mofokeng]

DIPOTSO:

- 5.1.1 Ho ya ka qotso e ka hodimo, mongodi o bua ka motho ya jwang? (1)
- 5.1.2 Maikutlo a mongodi a ka akaretswa ka lentse lefe ho aa a latelang?
- A Ngongoreho
B Bodutu
C Ho kgena
D Ho thaba (1)
- 5.1.3 Hobaneng ha mongodi a re mokudi o ne a sa batle ho robala fatshe? (2)

- 5.1.4 Ha ho thwe '*motho o furalletswe ke batho*' ho bolelwa hore batho ...
- A ha ba mo kgathalle.
B ba shebile hole kwana.
C ba mo siile a le mong.
D ba a mo tsheha. (1)
- 5.1.5 Ho ya ka ditaba tsee, hobaneng ha motho ya kulang a sa batle ho sala hae a le mong? (2)
- 5.1.6 Ho ya ka mongodi, na o ka re mokudi o ne a feela a kula? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 5.2 Bala qotso ena mme o arabe dipotso tse e latelang.

Qetellong terene e a lla, o bokella morwalo wa hao hobane seteishene seo e kenang ho sona ke sa heno. Ke neng o se bona pelong ya hao? Jwale nako e fihlile pelo ya hao e qala ho otlala ka pele. Terene ke eo e a kena. Lebitso la seteishene ke leo. O a le bala. Le ngodilwe hantle, empa ho	1
teng ho hong ho sa o kgotsofatseng. Le fetohile, ha le jwalo ka mohla o neng o qetela ho le bala, ha le jwalo ka ha o ne o hlola o le bona pelong ya hao. Terene e a ema, o a theoha. O fumana eka o hosele jwale. Ha o sa	4
le mane tulong eo o neng o hlola o e bona pelong ya hao. Keng na? Ho thotse haholo jwale; o utlwa maeba difateng, dinonyana tse ding! Tjhee, o re mohlomong ke hobane o se o tlwaetse diteishene tse lerata haholo.	7
	10
O fihla hae. O kopana le bana ba yang toropong. Ha o ba tsebe, empa ke bao ba tlilo o dumedisana. Bona ba a o tseba. E, le wena o hopola mabitso a bona jwale; empa na ba hodile! O kena motseng mme o fumana ho thotse	12
feela ho itse tu! Matlo a teng ekare a fetohile. A matjha a teng, empa le ona a kgale ha a sa tshwana le pele.	14
	18
[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya, <i>Pelong ya ka</i> , SM Mofokeng]	

DIPOTSO:

- 5.2.1 Moleng wa pele, mongodi o re: '*Qetellong terene e a lla.*' Mopheti wa ditaba tsee o ne a le kae ha terene e lla tjee? (1)
- 5.2.2 Ha ho thwe terene ke eo e kena, e ne e kena kae? (1)
- 5.2.3 Ke eng se neng se sa kgotsofatse mopheti wa ditaba tsee ha a fihla seteisheneng? (1)
- 5.2.4 Seteishene sena seo terene e kenang ho sona se fapane le diteishene tse ding tseo mopheti a di tlwaetseng. Se fapana ka eng le diteishene tseo? (1)
- 5.2.5 Hobaneng ha mopheti wa ditaba tsee a bona eka o hosele ha a theoha seteisheneng? (2)

- 5.2.6 Ke eng se bontshang hore mopheti wa ditaba tsee ke kgale a tlohile hae? (2)
- 5.2.7 Hobaneng ha mopheti a ne a sa tsebe bana baa bao a kopanang le bona tseleng e yang toropong? (2)
- [20]**

KAPA

POTSO YA 6

- 6.1 Bala qotso ena mme o arabe dipotso tse e latelang.

Ba re e ne re e le mosadi a loya. Jwale mosadi enwa o ne a na le batho ba hae a loyang le bona, ha mmoho le ditshwene le dithotsela. Mosadi enwa o ne a na le mora ya neng a se a le dilemong tsa ho nyala.

Mohlankana enwa o ne a rata morwetsana e mong motseng o mong. Yaba o kopa ho kukelwa morwetsana enwa. A mo nyala. Jwale ngwetsi e ne e makatswa ka mehla ke tse ding tsa dintho tse neng di etsahala lapeng mona mme yena a sa di utlwisise. Ka matsatsi a mang, matsalae o ne a mo laela ho pheha dijo tse ngata. Ha ho tsohuwa ka le hlahlamang, dijo tseo ha di yo, feela ho sa tsejwe hore di jelwe ke mang, neng. Hona ho ne ho makatsa haholo. Ha a botsa monna wa hae, le yena o ne a sa utlwisise.

Athe matsalae o nka dijo tsena bosiu ha batho ba robetse, ho ya fepa batho ba hae naheng kwana. Jwale ha matsatsi a ntse a eya, mme ngwetsi e se e tlwaela bohadi, yaba matsalae o rera ho ruta ngwetsi mosebetsi ona wa hae, ba tle ba sebetse mmoho. Yaba o bitsa ngwetsi, e le hara bosiu. Ba tsamaya, ba tsamaya, ba tsamaya. Ngwana batho a maketse hore ho uwa kae ebile a tshohile mafifing ao a bosiu.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya, *Bokgeleke ba Basotho*, RH Moeketsi]

DIPOTSO:

- 6.1.1 Nehalana ka lebitso la tshomo ena. (1)
- 6.1.2 O ka re tshomo ee ke ya mofuta ofe? Kgetha karabo e nepahetseng lenaneng lena:
- A E buang ka diphoofolo.
B E buang ka diphoofolo le batho.
C E buang ka batho le dibopuwa tse ding tsa mehlolo. (1)
- 6.1.3 Ho ya ka sebopeho sa tshomo, mantswa a lelekelang tshomo a re eng? A ngole. (2)
- 6.1.4 Ya mametseng yena o arabela ka ho re eng? (1)

- 6.1.5 Mantswe a phethelang tshomo ona a re eng? A ngole. (2)
- 6.1.6 Tshomo ena e bua ka mosadi ya neng a loya. Ho thwe o ne a loya ka eng? Bolela tse PEDI feela tseo a neng a loya ka tsona. (2)
- 6.1.7 Ke eng se neng se makatsa ngwetsi ee bohading ba yona ha e sa tswa nyalwa? (1)

6.2 Bala qotso ena mme o arabe dipotso tse e latelang:

Ba re e ne e le diphoofolo di nyorilwe haholo ka baka la komello e kgolo. Yaba di fumana sebakanyana hara mahlabathe, se tshwehlatshwehlang metsi. Tsa re: A re fateng mme re tle re fumane metsi a mangata. Tsa fata, tsa fata. Ha e le Phokojwe yena a hana ho fata. Tse ding tsona tsa fata, tsa fata, tsa ba tsa fihla metsing a mangata a phodileng ha monate. Yaba di re: 'Ke mang ya tla lebella sediba sena sa rona hore Phokojwe a tle a se ke a nwa, hobane o hanne ho fata?' Yaba ho kgethwa Hlolo ho ba molebedi. Phokojwe a ikela thabeng, mme diphoofolo tsohle le tsona tsa ya naheng. Hlolo a sala a lebetse. Phokojwe a kgutla, a re ho Hlolo: 'Hela Hlolo mokane, Dumela.' Hlolo a re: 'Dumela le wena.' Phokojwe a atamela, a kenya letsoho ka mokotleng, a ntsha dinotshi a ja. Hlolo a botsa: 'O jang moo?' Phokojwe a re: 'Monate o jwalo. Ha ke jele tsena, le ho nyorwa ha ke nyorwe. Monate!' Hlolo a re: 'A ko nkutlwise Phokojwe.' A mo fa hanyanenyana. Hlolo a ja, a re: 'Kgele, monate o mokaale, mphe hape.' Yaba Phokojwe o re: 'O batla ho qeta dinotshi tsa ka? E re ke o tlame matsoho, ke a ise ka morao, o qethohe ka seetse, mme nna ke o jese ka moo o batlang ka teng.' Hlolo a dumela.

[E qotsitsiwe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya, *Bokgeleke ba Basotho*, RH Moeketsi]

- 6.2.1 Ke eng se neng se bakile hore diphoofolo di nyorwe haholo? (1)
- 6.2.2 Phokojwe ke phoofolo e jwang? Kgetha karabo e nepahetseng lenaneng lena:
- A E masene
B E sethoto
C E bohale (1)
- 6.2.3 Ha o tadima Hlolo, o ka re ke phoofolo ya jwang? Kgetha karabo e nepahetseng lenaneng lena:
- A E sethoto
B E bohlale
C E kgopo (1)
- 6.2.4 Ho hana ha Phokojwe ha ho tshiekwa metsi ho supa hore Phokojwe ke phoofolo e jwang? Kgetha karabo e nepahetseng lenaneng lena:
- A E mafolofolo
B E meharo
C E botswa (1)

- 6.2.5 Sebaka seo metsi a fumanwang ho sona se bitswa eng ka Sesotho? (1)
- 6.2.6 Hobaneng ha diphoofolo di ne di hanela Phokojwe ho nwa metsi ha di se di a fumane? (2)
- 6.2.7 Phokojwe o entse eng ho qhekella Hlolo hore a qetelle a fumane metsi? (2)
- 6.2.8 Na o ka re ke nnete kapa ke mafosisa ho re Hlolo o ile a kopa mahe a dinotshi ho Phokojwe. (1)
[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 20

MATSHWAO A PAMPIRI ENA YOHLE: 120

